

Feszty Árpádné:
PÓSA LAJOS ÉS ASZTALA

Firenze, 1929 eleje.

Édes jó Pósa bácsi! Odafönn, az égi téreken, nem tudom, szokott-e magyar ujságokat olvasni? De ha igen, és kezébe kerülne a *Literaturá*-nak ez a száma, – nagyon kérem, ne haragudjék, ne ráncolja jupiteri vagy attilai sűrűségű szemöldökét!

Nem tehetek róla, hogy kicsit nem eléggé méltóságos a cikkecském, s hogy több benne a humor, mint az ódai pátosz.

Higgye el! Ha Maga olyan tökéletes tekintélyű úr lett volna és nem lett volna olyan tökéletesen kedves, mint amilyen volt...

Nézzon valamelyik mennyei tükörbe. Látja azt a kis torzonborz Attilát? Humorból, energiából, bőséges méltóságból van gyúrva-faragva. Kis, apró szeme, tömpe, tatár orra, tág orrlyukai, húsos szája: élni, enni, nevetni szerető Mackó bácsi. Nem is a könyvben illusztrált, hanem a játékos-boltok édes, barna mackója, kis, széjjelálló, zord mancsakkal. Mennél vígabb, annál meredtebben ül. S mennél méltóságosabb, annál kedvesebben komikus.

Higgye el! Maga csak a hibáival, gyengeségeivel együtt lesz igazán szinesség. Mint különben minden igazán nagy ember. Jaj annak, akit szépíteni kell! Az nem bírja el a nyomdafestéket.

Tudja, mit bámult Magán, szerénységemmel együtt, még az uram is legjobban? Csodálatos stílusérzékét és szervezőképességét.

A század végén, Pesten, a Pósa-asztalt megteremtteni és fenntartani évtizedeken át! Oda szoktatni, kormányozni, mondhatnám, alárendelni annyi kongeniális és még geniálisabb embert!

Mint a jó korcsmáros – értette a módját. Annak: szép pincérné, jó cigány, jó konyha és jó bor a recipéje. Neki, – majdnem ugyanaz! – Szép pincérné helyett érdekes emberek, akik vonzzák a tömeget. Hírességek, jó konyha, jó bor és jó cigány. Ez volt az ő recipéje. Nagyszerűen értett a speciális magyar konyhaművészethez. Szinte szuggerálta a vendéglő konyháját, hogy azt főzzék, amit és ahogy ő meg a barátai szeretnek. Lajos-napra a Tiszából hozták fel a halat. És így ment minden vonalon. A bort irodalomszerető bortermelők szállították messze vármegyékből. A vadat vadásztársaságok. Mindenki örült, aki Pósat és asztalát szolgálhatta.

Hogy tudott elő – enni! Áhítással, átszellemülten, a gyönyörűségtől verejtékes homlokkal, de a magyar paraszt méltóságteljes lassúságával.

A mai ember azt a kort már el se tudja képzelni, amikor az evés még *art pour l' art*, szentség volt.

Ma az ember eszik, hogy fenntartsa magát. Ha jól eszik, ha ínycenc, azt is csak azért, mert teljesen ki akarja elégíteni a gyomrát, hogy annak megelégedettsége előmozdíthassa egyéb örömeit. Legyen az munka, alkotás, sport, szerelem, játék. De azelőtt!

Még *Jókai* is, aki kanárimadár porciókat tett a tányérjára, a legszebben, esztétikusabban evett, ahogy valaha embert enni láttam. – *Jókai*, az önmegtartóztatók, idealisták mintája is, ha pénzről beszélt, ezt szokta mondani: „Mit kívánjak én a nagyurak kincseiből? Azok se ehetnek többet egy ebédnél, azoknak is csak egy gyomruk van.”

A mai elkeseredett, csalódott ember élni, élni és aztán charleston-őrületben elpusztulni vágyik.

A régi életét untnak az volt a mottója: „Mit ér az egész élet? Együnk, igyunk! Úgyis csak az a miénk.”

Ez a talaj termelhette ki Pósa bácsit, aki erejének a tudatában olyan biztosan és büszkén ült háromlábú trónusán, mint amilyen büszkén a király, azt hiszem, trónuson még nem ült soha.

Ez volt a trónus első lába.

*

A másik: a cigány.

Hogyne jött, rohant volna minden magyar muzsikát szerető ember az asztala felé, amikor a cigányzene-történet két olyan alakja, mint *Dankó Pista* és *Lányi Géza* sírták el hegedűn és cimbalmon estéről-estére az életük, lelkük legigazibb, legszebb melódiáit?

Cigány és cigány – micsoda különbség!

Jó cigány, remek cigány lehet az is, aki pénzért játszik. De úgy mégse muzsikál soha, soha, milliárdokért se, mint az „úri cigány”, aki szeretetből, lelkesedésből húzza. Aki akkor boldog, *ha ő vendéghelhet*, és nem őt vendéghelik.

Ilyenek voltak Dankó és Lányi Géza.

Nekem Dankó állt sokkal közelebb a szívemhez. Lenau-költemény, – ahogy én neveztem.

Magas, sovány alakja, égő sötét szeme, a föléje hulló szénfekete hajtincs, – valami különös, távoli, elvarázsolt keleti királyfit sejtettek benne. A cigány- és regős-poézis eleven megtestülése. Cigány, aki sohasem nevet, aki nem hízeleg, nem forgatja a szemét szép asszonyok felé, minden mozdulata nyugodt, szinte titokkal teljes. Tulajdonképpen nem is tud jól hegedülni, mégis maga a megtettesült zene, mégis megríkatja a legszárazabb, legcinikusabb lelket is. Csak két dolog érdekli a világon: a zene és az irodalom.

Azaz – és itt, ebben az egyben kitör az igazi cigány – imádja azt, ami cifra, ami fénylik (gyémánt, vagy üvegyöngy: mindegy!), ami színes. Ki emlékszik még a tajtékpipa-históriára?

Amikor már nagyon beteg volt a tüdeje, Pósa és Gárdonyi kezdeményezésére a barátai, tisztelői összegyűjtöttek szép, nagy összeget, hogy elutazhassék és gyógyíthassa magát. Boldog volt, köszönte, ígérte: utazik pár nap múlva. Aztán hetekig nem láttuk. Reménykedve vártuk vissza: vajon hogy fest?

Hízott-e? Egyszer aztán beállított még soványabban, még betegebben, kicsit szégyenlősen, de mégis büszkén szíva egy ménkű nagy, nehéz, faragott tajtékpipát.

Hosszú vattatásra aztán kisült minden. Volt a Deák-téren egy csodás kirakat. (Ma is megvan.) Évek óta nézte, órák hosszat bámulta. Gyönyörű, habos, fehér tajtékpipák. (Azt hiszem, még néhányan emlékszünk azokra az óriási reklámpéldányokra.) Különösen egy volt olyan nagyon szép. Vadászok, szarvasok voltak faragva rája.

Ha ő egyszer gazdag lenne, s olyan pipát vehetne! Éppen útításkát akart beszerezni, meg pár apróságot az útra. De a szokás hatalma alatt ösztönszerűleg arra vitte a lába. Még egyszer megnézni. Hátha mire visszajön, megvette valaki? Vagy ő meghal idegenben. Elbucszik tőle!

És addig-addig bucsuzott, amíg egyszerre csak arra eszmélt, hogy az egész útiköltségtől bucsuzott el helyette...

És hány ilyen dolgot jegyeztek fel róla!

*

Egészen más Lányi: Ő is úri cigány volt. Gavallér, lelkesedő. Csinált bolondokat, nobilis gesztusokat, de soha olyat, amiből kára lehessen. Hú és ravasz egyszerre. Telivér, színes vályogvető more lelke lakott kifogástalanul vasalt, hófehér plasztronja alatt.

Én egyet nem tudtam neki soha megbocsájtani. Van egy régi, ma már alig ismert komáromi nóta: „Leégett a csiri-biri csárda. Benne égett három híres dáma” stb., stb. Inkább humoros, vidám és mégis – Isten tudja, miért! – ha Árpád, az uram, meghallotta, bárhol lett légyen is, elkezdett zokogni. Akár ivott, – akár nem. Tudta ezt jól Lányi. Hányszor megkértem, ne játssza Árpádnak! Nekem rettenetes így összeesve látni, sírva, mint egy gyereket. Ne játssza előtte!

Százszor megígérte.

És százszor újra kezdte cimbalmozni, minél nagyobb társaság volt együtt. Hadd lássák mennél többen, milyen hatalma van Feszty Árpád felett!

Pedig nagyon szerette, imádta Árpádot, – a maga módja szerint. De a cigányhiúság mindennél erősebb!

*

Erről a cigányhiúságról szeretett az uram egy bájos históriát mesélni.

Feltűnt egyszer neki, hogy Dankó is, Lányi is kerülnek a tekintetét, nem merik megszólítani hetek óta.

– Mi az ördög lelte ezt a két bolondot? – gondolta, és nem teketóriázott, elővette őket.

Azok egymásra néztek, pirultak – főleg Dankó –, és végre nagy zavarban kirukkoltak vele, hogy nekik rég-régóta kérésük volna.

Ki vele!

Könnyű ezt mondani!

Jó pár nap eltelt, amíg végre is levélben írták meg: az a szívük vágya, hogy egyszer ők traktálhassák meg Árpádot.

– Ha csak ez a bajuk, ezen segíthetünk. Elmegyek velük valamelyik budai kiskocsmába, akár már holnap.

A kitűzött órában pontosan megjelentek, de nagy csodálkozásomra frakkban és fiakkerral. Másnap reggel aztán az álmélkodástól még mindig magánkívül jött be hozzám Árpád.

– Hallja, Rózsikám, ezt a két bolondot a Lipótmezőbe kell zárni. Tudja, hova vittek? A Hungáriába! Ettem már életemben néhány cifra és hosszú vacsorát. De a Vilmos császár, vagy a Ferenc József menüje, még a prímásé is egérfarok ahhoz képest, amit ezek rendeltek. Megrészegültek a büszkeségtől és boldogságtól, hogy egyszer ők traktálhattak meg engem. Ők, itt, a Hungáriában, ők kínálnak, ők öntik a bort, és ami a fő: ők húzatják a cigánnyal a nótát! A vacsora végén, sok bor, sok pezsgő, sok szép nóta után, egyszerre megszólalt Lányi:

– Te, Dankó, emlékszel-e, huszonöt évvel ezelőtt, itt meg itt, ebben a kis városban, ez és ez a cigány hogy húzta ezt a nótát?

Dankó tekintete messze elmélázott.

– Hej, pajtás, azóta se húzza úgy senki... hát a „Kidúlt fát” – a Borcsa lakodalmán –, az a jóképű gyerek, a Miska, hallottad-e? Ha az meg nem halt volna! Ha én az előtt csak egyszer is játszhattam volna!

A Lányi kis ravasz cigányszeme is furcsa tűzben kezdett égni.

– Hát erre emlékszel-e? Hát ezt ismered-e?

És piétással, tisztelettel, hódolattal emlegették névtelen kis falusi cigány-komáikat, akiket valaha, valahol, gyerekkorukban, fiatalságukban kóborlásaik alatt hallottak.

Lehullott róluk a civilizáció minden felvett, de nekik mégis idegen máza, nem látták a fényes termet maguk körül, nem voltak már büszkék erre a vacsorára: beérkezésük szimbólumára.

Grófok, hercegek, miniszterek megszokott bámulatánál többet ért volna nekik, ha most odalép melléjük valamelyik ragyásképpű, piszkos falusi primás és megveregetve a vállukat, azt mondja nekik: „Komám, ahogy te játszod ezt a nótát, úgy még nem játszotta soha senki!”

*

Ez a két furcsa ember volt a trónus másik lába.

A harmadik: a híres emberek.

Kevés érdekessége volt annak a kornak, aki legalább egyszer életében meg ne fordult volna az Attila–Mackó-bácsi hosszú asztalánál.

Jöttek, mert jól mulattak, jöttek, mert jól ettek, ittak, és mert nekik is jólesett a naiv publikum hódolata, bámulata.

És jöttek, mert annak a torzonborz, gömbölyű, gyerekes, buksi fejnek a varázsa alatt álltak. És ha az biztos volt, hogy egypár szellemi notabilitás mindig található télen, nyáron, ha esik, ha nap süt – a sok csendes bámuló: egyszerű polgárok, fiatal kezdő írók, zszurnaliszták, falusi *Monsieur Bovary*-k – no, és a lelkesek hadán kívül: a stréberek –, hogyan jöttek volna?

Ennek a sok őszinte, lelki szükségből és nem őszinte, érdekszükségből álló embermennyiségnek tábora alkotta azt a pozitív alapokon álló, biztos, $2 \times 2 = 4$, négykézláb valamit, amit *Pósa-asztalnak* hívtak.

A vacsorák rendszeresen komoly hangnemben kezdődtek. Sőt, ha kissé lassabban hozták az ételt, Pósa bácsi hangulata valósággal elégikus lett.

Siratta a haza sorsát, ezer baját. Személyes ellenségének tekintett mindent, ami modern. Átkozta a cinizmust, realizmust és minden még eljövendő egyéb izmust. Így ment ez körülbelül a leves végéig. De aztán – három porció tarhonyás malacpörkölt, ugyanannyi túrósgaluska, és egyéb földi jók bekebelezésével a két kis fekete gomb átszellemült, kedves, boldog szikrákat szórt. Elfelejtette a jelent és a jövőt; jött Petőfi, Arany, a cigány, a falu, olajmécses – a múlt. Kinyilatkozott az a meleg ember, aki az anyjához írt olyan nemes, egyéni hangú, ős magyar lelkű verseket.

Nagy, naiv temperamentuma friss, falusi levegőt, gyerekkort, felüdülést, lelki egészséget, tisztaságot árasztott a Rákóczi-úti prózai vendéglő hosszú asztalára. S ez olyan nagyon, de nagyon jól esett annak a sok fáradt, keserű, csalódott, dekadens, művelt városinak. Gyerekek érezték magukat, jó gyerekek, aki ma nem unt semmit, nem rágalmazott, nem irigyelt senkit, aki tiszta, ártatlan, aki ma éjjel nagyon jól alszik majd.

S aki nem tudott gyerekké lenni – elmaradt, szégyellte magát.

*

Ki emlékszik még jól Pósa bácsi pirulására?

Szeme villogott a szemérem tüzetől, ha valaki a legártatlanabb pletykát is el merte mondani valamelyik ismert asszony erényére. Vagy egy nem is két-, csak másfél értelmű anekdotát nem is mesélni, csak súgni. Úgy ült ilyenkor a trónusán, mintha valami régi művész gyúrta volna fekete csempéből Isten ostorának. S milyen őszinte volt a felháborodás! Mint ahogy őszinte volt nála minden a világon. Harag, lelkesedés, melegség, hazaszeretet, ragaszkodás, önbecsülés, apró, ártatlan kis ravaszágok. Mind igaz, mind kedves, mind spontán.

Egyet nem értek csak, egyben nem tudok hinni. Ugyanaz az ember, aki az édesanyjához azokat a rafináltan egyszerű, széles, grandiozusan elgondolt paraszt-verseket írta, ugyanaz az ember hogyan tudott évtizedeken át csiling-bilingelni?

Kezdődni, bizonyára őszintén kezdődött. Valami nagy szeretetből a gyerekek iránt. Különben eszébe se jutott volna. De hogy aztán bírta mindig, minden vasárnapi *Kis Újságom*¹ számára – azt hiszem, ez már kenyérkérdés volt.

Elvégre, mindegy! Sok-sok apró gyereknek szerzett, szerez és fog még örömet szerezni.

*

Drága, jó Pósa bácsi!

Ugye, nem haragszik rám?

Ugye tudja, mennyire szerettük? Ahogy én magát ismerem, biztosan odafönn is megalkította már a Pósa-asztalt. Hiszen már majdnem mind felérkeztek magához! Alig hiányzik néhány.

Ott van a két cigány is. – Dankó Pista, Lányi. Égi hegedűkön bizonyára még szebben húzzák.

Hát jó boruk, van-e? És jó szakácsnéjük az angyalok között, aki ízletesen csinálja a maga kedvenc ételeit?

Drága Pósa bácsi, hogyha nagyon ízlik, s hogyha Dankó Pista nagyon húzza – gondoljanak egy kicsit ránk is!

¹ nyilvánvaló elírás, helyesen: *Az Én Újságom* (KMJ)

In: *Literatura*, 1929/2. – **Elfelejtett írók**

Szobonya Mihály rajza Pósa Lajosról
– *Új Idők*, 1898 –